

## ปัญหาการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

จริยา ปัญญาสกุลชัย\*  
รศ.พินิจ ทิพย์มณี\*\*

### บทคัดย่อ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่ทุกประเทศทั่วโลกต่างต้องประสบ เพราะความเสียหายที่มีผลกระทบต่อคนจำนวนมากและความเสียหายที่ต้องใช้ระยะเวลาในการแก้ไขเยียวยา โดยวิธีการหนึ่งที่ได้รับได้รับความเสียหายต่างๆ เหล่านี้สามารถได้รับการแก้ไขเยียวยา คือ การนำมาสู่กระบวนการพิจารณาในศาล โดยการใช้สิทธิในการดำเนินคดีทางศาล ซึ่งปัจจุบันการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง แต่คดีสิ่งแวดล้อมมีลักษณะคดีและเจตนารมณ์ที่แตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป ทำให้หลักเกณฑ์และเงื่อนไขในการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีความไม่เหมาะสมกับการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องคดี ในเรื่องอำนาจฟ้อง วิธีการฟ้องคดี ค่าฤชาธรรมเนียมศาล หรือการดำเนินกระบวนการพิจารณา ในเรื่องการเข้าเป็นคู่ความ พยานหลักฐาน หรือกรณีของคำพิพากษาของศาล ในเรื่องห้ามมิให้พิพากษาเกินกว่าที่ปรากฏในคำฟ้องหรือคำขอบังคับ ผลและสภาพบังคับของคำพิพากษา การอุทธรณ์โต้แย้งคำพิพากษา หรือกรณีการดำเนินคดีแบบกลุ่ม หรือการกำหนดค่าสินไหมทดแทน ต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อม

จากการศึกษามาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมของต่างประเทศที่ทำให้การดำเนินคดีเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม เช่น สหรัฐอเมริกา เครือรัฐออสเตรเลีย ญี่ปุ่น ประกอบกับประเทศไทยมีการกำหนดให้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีผู้บริโภคแยกต่างหากจากการดำเนินคดีแพ่งทั่วไปตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 ซึ่งเป็นกระบวนการที่มีความรวดเร็ว ประหยัด และมีประสิทธิภาพ ดังนั้นหากมีการกำหนดให้มีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมแยกต่างหากจากการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีแพ่งทั่วไปย่อมเป็นการลดอุปสรรคในการนำคดีมาสู่ศาลและเป็นการสะดวกในการดำเนินคดี

ผู้เขียนจึงขอเสนอให้มีการจัดทำกฎหมายที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ โดยกำหนดให้การพิจารณาคดีเป็นไปในรูปแบบการไต่สวน กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับอำนาจฟ้องและผู้เสียหายให้มีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการยกเว้นค่าฤชาธรรมเนียมศาล หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการพิสูจน์พยานหลักฐานให้เป็นไปในแนวทางเดียวกันไม่จะเป็นการฟ้องคดีตามกฎหมายฉบับใด หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการทำคำพิพากษาที่ไม่เคร่งครัดจนเกินไป หลักเกณฑ์เกี่ยวกับการอุทธรณ์ที่ไม่มี

\* นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ ปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

\*\* ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์

ข้อจำกัดในเรื่องจำนวนทุนทรัพย์ และหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ เพื่อให้การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมเป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว ประหยัด และเป็นธรรม

## 1. บทนำ

ปัญหาสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่ได้รับความสนใจจากหลาย ๆ ประเทศรวมถึงประเทศไทยด้วย เนื่องจากความเสียหายที่มีผลกระทบต่อคนจำนวนมากและความเสียหายที่ต้องใช้ระยะเวลาในการแก้ไขเยียวยา ซึ่งวิธีการหนึ่งของผู้เสียหายสามารถได้รับการแก้ไขเยียวยา คือ การใช้สิทธิในการดำเนินคดีทางศาล เมื่อลักษณะและเจตนารมณ์ของคดีสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างไปจากคดีแพ่งทั่วไป ทั้งในเรื่องสาเหตุของความเสียหาย ผลกระทบของความเสียหาย วิธีการแก้ไขเยียวยาความเสียหาย ย่อมส่งผลต่อรูปแบบการดำเนินคดีที่ต้องแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป หากแต่ปัจจุบันการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมยังคงเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ ทำให้การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมยังคงมีความไม่เหมาะสม เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับคดีผู้บริโภค ซึ่งมีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 กำหนดวิธีพิจารณาคดีไว้เป็นการเฉพาะ เพื่อให้การดำเนินคดีผู้บริโภคเป็นไปด้วยความรวดเร็ว ประหยัด และมีประสิทธิภาพ ดังนั้นการจัดทำกฎหมายที่เกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะอาจเป็นทางเลือกหนึ่งที่สามารถแก้ไขข้อบกพร่องในการดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เพื่อให้การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น

## 2. คดีสิ่งแวดล้อม

ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายฉบับใดให้คำนิยามของคำว่า “คดีสิ่งแวดล้อม” ไว้เป็นการเฉพาะ แต่เมื่อพิจารณาคำว่า “คดี” ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งหมายความว่า กระบวนพิจารณาตั้งแต่เสนอคำฟ้องต่อศาลเพื่อขอให้รับรอง ค้ำครอง บังคับตามหรือเพื่อการใช้สิทธิหรือหน้าที่ และคำว่า “สิ่งแวดล้อม” ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 หมายความว่า สิ่งต่าง ๆ ที่มีลักษณะทางกายภาพและชีวภาพที่อยู่รอบตัวมนุษย์ ซึ่งเกิดขึ้นโดยธรรมชาติหรือสิ่งที่มนุษย์ได้ทำขึ้น ประกอบกับคำสั่งศาลฎีกาที่ 30/2547 เรื่อง ตั้งแผนกคดีสิ่งแวดล้อม (ภายใน) ในศาลฎีกาและกำหนดประเภทคดีที่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของแผนกคดีสิ่งแวดล้อม (ภายใน) ในศาลฎีกา ได้ให้ความหมายของคดีสิ่งแวดล้อม คือ คดีแพ่งและคดีอาญาที่มีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตามกลุ่มกฎหมายสิ่งแวดล้อมด้านทรัพยากรธรรมชาติและมลพิษ ดังนั้นผู้เขียนจึงมีความเห็นว่า คดีสิ่งแวดล้อม คือ ข้อพิพาทและความขัดแย้งต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับความเสียหายอันเกิดจากมลพิษทางสิ่งแวดล้อมและมีผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

แม้ว่าคดีสิ่งแวดล้อมจะมีพื้นฐานอย่างเดียวกันกับคดีละเมิดและในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมมีการนำเอาหลักกฎหมายละเมิดตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาใช้ แต่เมื่อพิจารณาถึงลักษณะ

ของคดีสิ่งแวดล้อมแล้ว โดยสภาพของคดีสิ่งแวดล้อมนั้นเป็นคดีที่มีลักษณะพิเศษเฉพาะแตกต่างกับคดีแพ่งทั่วไป คือ

- 1) ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นสาธารณสมบัติของคนทั่วไป
- 2) มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ของบุคคลในสังคมจำนวนมาก
- 3) ต้องใช้ระยะเวลาในการแสดงผล
- 4) ต้องใช้พยานผู้เชี่ยวชาญในการพิสูจน์ความเสียหาย
- 5) ต้องมีวิธีการแก้ไขเยียวยาที่รวดเร็วทันต่อเหตุการณ์

### 3. ปัญหาการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง

ปัจจุบันยังไม่มีกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ ในการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมจึงอยู่ภายใต้บังคับประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เมื่อลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป ประกอบกับรูปแบบและขั้นตอนในการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีความยุ่งยากซับซ้อน ทำให้การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีความไม่เหมาะสม ดังนี้

#### 3.1 ปัญหาเกี่ยวกับการฟ้องคดี

การใช้สิทธิทางศาลหรือการฟ้องคดีเป็นกระบวนการพิจารณาที่ทำให้คดีมาสู่ศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดหลักเกณฑ์และรูปแบบที่มีความไม่เหมาะสมกับคดีสิ่งแวดล้อม ดังนี้

3.1.1 ค่าฤชาธรรมเนียมศาล ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 149 กำหนดให้คู่ความที่ยื่นคำฟ้องต้องเป็นผู้ชำระค่าธรรมเนียมศาล ซึ่งผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมส่วนมากมักเป็นผู้ที่ไม่ค่อยมีฐานะทางการเงิน ย่อมเป็นอุปสรรคในการนำคดีมาสู่ศาล ซึ่งในรัฐนิวเซาท์เวลส์ เครือรัฐออสเตรเลียมีได้กำหนดค่าขึ้นศาลหรือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีแพ่งทั่วไป ศาลอาจใช้ดุลพินิจกำหนดค่าขึ้นศาลหรือค่าใช้จ่ายในการดำเนินคดีให้น้อยลงได้หากเห็นว่าคดีนั้นเป็นประโยชน์ต่อประชาชนทั่วไป

3.1.2 ผู้มีอำนาจฟ้อง ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 55 กำหนดให้ผู้ที่จะมีอำนาจฟ้องคดีต่อศาลได้นั้นต้องเป็นผู้ที่ถูกโต้แย้งสิทธิหรือหน้าที่ตามที่กฎหมายสารบัญญัติได้รับรองสิทธิหรือหน้าที่ดังกล่าวไว้แล้ว ทั้งตามแนวคำพิพากษาของศาลยังถือกันมาอย่างเคร่งครัดว่าต้องเป็นผู้ที่ถูกโต้แย้งหรือได้รับความเสียหายเป็นพิเศษกว่าประชาชนทั่วไป ซึ่งความเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมบางกรณีมิได้เกิดขึ้นทันทีทันใด หากต้องใช้ระยะเวลาในการแสดงผล ดังนั้นหากความเสียหายยังไม่ปรากฏย่อมถือไม่ได้ว่าเกิดการโต้แย้งสิทธิแก่บุคคลนั้นแล้ว ผู้ที่ได้รับความเสียหายนั้นจึงยังไม่มีอำนาจฟ้องคดี ซึ่งในสหรัฐอเมริกาได้มีหลักการฟ้องคดีโดยประชาชน (Citizen Suits) ซึ่งการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการฟ้องเพื่อคุ้มครองสิ่งแวดล้อม ประชาชนซึ่งฟ้องคดีจึงไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายก็มีสิทธิฟ้องคดีได้ หรือในรัฐนิวเซาท์เวลส์ เครือรัฐออสเตรเลียก็มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการไม่จำกัดอำนาจฟ้อง (Open Standing) มีผลให้บุคคลใดๆ สามารถเป็นโจทก์ฟ้องคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมได้โดยไม่จำกัดเฉพาะ

บุคคลที่ได้รับความเสียหายโดยตรงจากการกระทำของจำเลยอย่างคดีแพ่งเท่านั้น อันเป็นการลดอุปสรรคในการนำคดีมาสู่ศาล

3.1.3 วิธีการฟ้องคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 67 และ 172 กำหนดให้การฟ้องต้องทำเป็นหนังสือ โดยต้องแสดงชัดแจ้งซึ่งสภาพแห่งข้อหาและคำขอบังคับ รวมถึงข้ออ้างที่อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา นั้น และต้องมีรายการตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ซึ่งศาลมักตีความตามมาตรา 172 อย่างเคร่งครัด ส่งผลให้ศาลยกฟ้องโจทก์เนื่องจากคำฟ้องบกพร่อง ดังนั้นความเสียหายย่อมไม่ได้รับการแก้ไขเยียวยา กรณีดังกล่าวในคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 20 ได้กำหนดให้การฟ้องคดีผู้บริโภคสามารถฟ้องด้วยวาจาหรือเป็นหนังสือก็ได้ และหากศาลเห็นว่าคำฟ้องนั้นไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญ ศาลอาจมีคำสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องให้ถูกต้องหรือชัดเจนได้ ทำให้หลักเกณฑ์ตามมาตรา 172 ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งไม่ถูกนำมาใช้กับวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคได้

### 3.2 ปัญหาการดำเนินกระบวนการพิจารณา

3.2.1 การเข้ามาเป็นคู่ความในคดี ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้กำหนดวิธีการเข้ามาเป็นคู่ความไว้ 3 กรณี คือ กรณีการร้องสอดตามมาตรา 57 กรณีการเป็นคู่ความร่วมตามมาตรา 59 และกรณีการรวมการพิจารณาตามมาตรา 28

เมื่อพิจารณาหลักเกณฑ์ต่าง ๆ แล้วพบว่าแม้จะเป็นผู้เสียหายในเหตุการณ์เดียวกัน แต่สิทธิของผู้เสียหายแต่ละคนมิได้รับผลกระทบจากการฟ้องเป็นคดีของคู่ความเดิมแต่อย่างใด ผู้เสียหายจึงไม่อาจร้องสอดตามมาตรา 57 (1) หรือการร้องสอดตามมาตรา 57 (2) ย่อมถูกจำกัดมิให้ใช้สิทธิขัดกับสิทธิของคู่ความเดิม ส่วนการเป็นคู่ความร่วมนั้นต้องเป็นมาตั้งแต่เริ่มต้นคดี และในการรวมการพิจารณานั้นผู้เสียหายแต่ละคนต่างต้องฟ้องเป็นคดีต่อศาล ซึ่งสิทธิของผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมแต่ละคนมิได้เกิดขึ้นพร้อมกัน

3.2.2 ภาระการพิสูจน์ เนื่องจากกฎหมายเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมมีจำนวนหลายฉบับในการฟ้องคดีสิ่งแวดล้อมจึงต้องบังคับไปตามกฎหมายที่โจทก์อาศัยเป็นหลักแห่งข้อหา นั้น ทำให้ภาระการพิสูจน์ในคดีสิ่งแวดล้อมมิได้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน และผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมมีภาระในการพิสูจน์ถึงความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล ซึ่งข้อเท็จจริงและพยานหลักฐานที่สำคัญมักอยู่ในความครอบครองของผู้ก่อให้เกิดความเสียหายนั้น

3.2.3 การสืบพยานและการรับฟังพยาน คดีสิ่งแวดล้อมมีความยุ่งยากซับซ้อนต้องอาศัยความรู้ความเชี่ยวชาญเฉพาะทางในการนำสืบพยานหลักฐาน ทำให้เกิดปัญหาภาระค่าใช้จ่าย และหากคู่ความต่างอ้างพยานผู้เชี่ยวชาญซึ่งมีความเห็นต่างกัน ย่อมขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลในการชั่งน้ำหนัก

3.2.4 ระยะเวลา ขั้นตอนและกระบวนการพิจารณาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมีความยุ่งยากซับซ้อน และไม่มีกำหนดระยะเวลาในการดำเนินคดีไว้อย่างชัดเจน ส่งผลให้ใช้เวลานานในการพิจารณาคดี

### 3.3 ปัญหาเกี่ยวกับคำพิพากษา

3.3.1 คำพิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 142 กำหนดมิให้ศาลมีคำพิพากษาเกินกว่าที่ปรากฏในคำฟ้องนั้น ซึ่งหากคำฟ้องของโจทก์ไม่ถูกต้อง หรือระบุค่าขอบังคับไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยา ศาลย่อมไม่อาจพิพากษาเกินกว่าที่โจทก์ขอมาได้ กรณีนี้ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 39 ได้กำหนดให้ในคดีผู้บริโภคนั้นศาลมีอำนาจพิพากษาเกินกว่าที่ปรากฏในคำฟ้องหรือคำขอบังคับได้ หากจำนวนค่าเสียหายหรือวิธีการบังคับตามคำขอไม่ถูกต้องหรือไม่เหมาะสม

3.3.2 สภาพบังคับของคำพิพากษา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง มาตรา 145 กำหนดให้คำพิพากษาผูกพันเฉพาะคู่ความในคดี ดังนั้นแม้ศาลจะพิพากษาให้ผู้ก่อให้เกิดมลพิษรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้เสียหายที่เป็นโจทก์ก็ตาม ผู้เสียหายอื่นที่มีข้อเท็จจริงเดียวกันแต่มิได้เป็นคู่ความในคดี ย่อมไม่ได้รับประโยชน์จากคำพิพากษาดังกล่าว กรณีนี้ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 30 กำหนดให้ในคดีผู้บริโภคศาลสามารถถือข้อเท็จจริงยุติตามคดีก่อนได้ หากมีการฟ้องผู้ประกอบธุรกิจรายเดียวกันโดยมีข้อเท็จจริงที่พิพาทอย่างเดียวกันและศาลในคดีนั้นได้วินิจฉัยไว้แล้ว เป็นการคุ้มครองผู้เสียหายไปในแนวทางเดียวกัน

3.3.3 การอุทธรณ์และฎีกา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกำหนดวิธีการในการโต้แย้งคำพิพากษาของศาลได้ด้วยการอุทธรณ์ตามมาตรา 223 โดยกำหนดให้เป็นสิทธิของคู่ความ แต่ในการอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงตามมาตรา 224 ได้จำกัดจำนวนทุนทรัพย์ไว้ไม่เกิน 50,000 บาท หรือไม่เกินกว่าที่กำหนดในกฤษฎีกา ดังนั้นคดีที่มีจำนวนทุนทรัพย์ต่ำกว่าที่กำหนดไว้ย่อมต้องห้ามอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริง ประกอบกับตามมาตรา 247 กำหนดให้ในการฎีกาจะทำได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาลฎีกา ทำให้โอกาสในการได้รับการตรวจสอบคำพิพากษาโดยศาลสูงเป็นไปได้ยากยิ่งขึ้น ซึ่งหลักการกำหนดจำนวนทุนทรัพย์นั้นบางประเทศ เช่น เยอรมนีได้ยกเลิกหลักการดังกล่าวไปเมื่อปี ค.ศ. 2001 โดยหันไปใช้หลักเกณฑ์ว่าการอุทธรณ์นั้นมีโอกาสที่จะชนะคดีแทน

### 3.4 ปัญหาเกี่ยวกับการดำเนินคดีแบบกลุ่ม

ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งได้นำหลักการดำเนินคดีแบบกลุ่มมาบัญญัติไว้ในหมวด 4 อันเป็นการคุ้มครองผู้เสียหายจำนวนมากได้ในการดำเนินคดีคราวเดียว แต่ผู้ที่จะเป็นโจทก์หรือผู้แทนคดีได้นั้นต้องเป็นผู้ที่มีอำนาจฟ้องคดีตามมาตรา 55 อีกทั้งโจทก์หรือผู้แทนคดีและทนายความนั้นมีความสำคัญและมีบทบาทต่อการดำเนินคดีแบบกลุ่มอย่างมาก เพราะเป็นผู้มีสิทธิและหน้าที่ต่างๆ ในการดำเนินกระบวนการพิจารณา ดังนั้นอาจเกิดปัญหาการค่าความหรือการดำเนินคดีเพื่อช่วยเหลือจำเลยในคดีดังเช่นคดีอาญาได้

### 3.5 ปัญหาเกี่ยวกับค่าสินไหมทดแทน

ในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในคดีสิ่งแวดล้อมยังคงเป็นไปตามหลักละเมิด โดยกำหนดค่าสินไหมทดแทนไม่เกินกว่าความเสียหายที่แท้จริง เป็นเพียงการเยียวยาให้กลับคืนสู่ฐานะเดิม ซึ่งปกติแล้วศาลมักกำหนดค่าสินไหมทดแทนน้อยกว่าความเสียหายที่แท้จริง ทำให้ผู้ก่อให้เกิดมลพิษไม่เกรงกลัวต่อความรับผิดชอบและยังปิดความรับผิดชอบไปยังผู้เสียหายหรือบุคคลอื่นแทน กรณีนี้กฎหมายของสหรัฐอเมริกาได้

กำหนดหลักการของค่าเสียหายเชิงลงโทษไว้เป็นมาตรการลงโทษทางแพ่ง หรือในรัฐนิวเซาท์เวลส์ เครื่องรัฐ ออสเตรเลียที่กำหนดให้ศาลสั่งให้ผู้ก่อให้เกิดมลพิษใช้ค่าเสียหายเป็นจำนวนมาก เพื่อเป็นการส่งสัญญาณ ไปยังผู้ประกอบการให้ตระหนักถึงผลที่จะได้รับหากมีการกระทำที่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อสิ่งแวดล้อม ซึ่งในประเทศไทยเองก็ได้มีการนำหลักค่าเสียหายเชิงลงโทษมาใช้ในคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธี พิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 42 เช่นกัน

#### 4. บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ปัจจุบันการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมยังคงเป็นไปตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่ง การดำเนินคดีตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งอยู่บนหลักการดำเนินคดีระหว่างเอกชนด้วยกัน ที่มีความเท่าเทียมกัน แต่เมื่อลักษณะของคดีสิ่งแวดล้อมมีความแตกต่างจากคดีแพ่งทั่วไป การดำเนินคดี สิ่งแวดล้อมตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงยังไม่เหมาะสม ทำให้การดำเนินคดี สิ่งแวดล้อมไม่สามารถแก้ไขเยียวยาความเสียหายแก่ผู้ที่ได้รับความเสียหายอย่างแท้จริง ผู้เขียนจึงขอเสนอ ข้อเสนอแนะให้มีการจัดทำกฎหมายเกี่ยวกับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมเป็นการเฉพาะ กำหนดให้มี รูปแบบวิธีพิจารณาคดีที่สะดวก รวดเร็ว ประหยัด และเป็นธรรม และมีสาระสำคัญ ดังนี้

4.1 ควรกำหนดให้ในการใช้สิทธิทางศาลในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น ได้รับการยกเว้นค่าฤชา ธรรมเนียมศาล ซึ่งผู้วิจัยนำแนวคิดมาจากพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 18 ที่กำหนดให้คดีผู้บริโภคซึ่งดำเนินการโดยผู้บริโภคหรือผู้มีอำนาจฟ้องคดีแทนผู้บริโภคได้รับยกเว้นค่า ฤชาธรรมเนียมทั้งปวง แต่ไม่รวมถึงค่าธรรมเนียมในชั้นที่สุด หรือกำหนดให้ศาลมี อำนาจกำหนดค่าฤชาธรรมเนียมได้ตามที่เห็นสมควร เช่นเดียวกับวิธีพิจารณาคดีสิ่งแวดล้อมของรัฐนิว เซาท์เวลส์ เครื่องรัฐออสเตรเลีย ที่กำหนดให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าฤชาธรรมเนียมได้ตามสมควร

4.2 ควรมีการกำหนดอำนาจฟ้องและผู้เสียหายให้มีความครอบคลุมมากยิ่งขึ้น โดยบัญญัติ รับรองสิทธิของผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมว่า ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ที่ได้รับความเสียหายเป็นพิเศษยิ่งกว่า ประชาชนทั่วไป และไม่จำเป็นต้องปรากฏความเสียหายขึ้นแล้วเท่านั้น เพียงแต่ความเสียหายส่งผลกระทบต่อผู้ใดแล้ว สิทธิของผู้นั้นย่อมถูกละเมิดแล้ว เพื่อให้การใช้สิทธิทางศาล รวมทั้งการเข้าเป็นคู่ความในคดี ของผู้เสียหายเป็นไปได้อย่างแท้จริงและมีประสิทธิภาพ และเนื่องจากผู้ที่ได้รับความเสียหายจากคดี สิ่งแวดล้อมส่วนใหญ่มักเป็นประชาชนที่มีรายได้น้อยและไม่มีความรู้ ทำให้ประชาชนเหล่านี้ไม่มีศักยภาพ เพียงพอในการนำคดีมาสู่ศาล จึงควรกำหนดให้รัฐเข้ามามีส่วนช่วยเหลือประชาชนในการฟ้องคดี โดย กำหนดให้อำนาจพนักงานอัยการหรือจัดตั้งองค์กรพิเศษที่มีหน้าที่ในการฟ้องคดีแทนผู้เสียหายในคดี สิ่งแวดล้อมได้ เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 19 ประกอบ พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 มาตรา 39 ที่กำหนดให้คณะกรรมการคุ้มครองผู้บริโภคที่มี อำนาจฟ้องและดำเนินคดีแทนผู้บริโภคได้

4.3 ควรกำหนดวิธีการฟ้องให้มีความสะดวกยิ่งขึ้น โดยกำหนดให้สามารถฟ้องคดีได้ 2 รูปแบบ คือ การฟ้องเป็นหนังสือ และการฟ้องด้วยวาจา ในกรณีฟ้องด้วยวาจาให้จัดให้มีเจ้าพนักงานคดี

เป็นผู้จัดทำบันทึกรายละเอียดคำฟ้องให้โจทก์ลงลายมือชื่อเป็นสำคัญ และควรกำหนดให้เจ้าพนักงานคดีมีอำนาจในการให้คำแนะนำและให้ความช่วยเหลือในการจัดทำคำฟ้องให้ถูกต้องครบถ้วน ไม่ว่าจะเป็นการฟ้องเป็นหนังสือหรือฟ้องด้วยวาจา ทั้งนี้รวมถึงการทำคำให้การของจำเลยด้วย อีกทั้งในชั้นตรวจคำฟ้อง ควรกำหนดให้ศาลมีอำนาจสั่งให้โจทก์แก้ไขคำฟ้องหรือคำให้การให้ถูกต้องชัดเจนได้ หากศาลเห็นว่าคำฟ้องหรือคำให้การนั้นไม่ถูกต้องหรือขาดสาระสำคัญบางประการ เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 20 ที่กำหนดให้โจทก์จะฟ้องคดีด้วยวาจาหรือหนังสือก็ได้

4.4 ควรกำหนดให้เรื่องการพิสูจน์พยานหลักฐานเป็นไปในแนวทางเดียวกันไม่ว่าจะเป็นการฟ้องคดีตามกฎหมายฉบับใด โดยถือหลักความรับผิดชอบโดยเคร่งครัด ทั้งนี้หากข้อเท็จจริงที่จำเป็นต้องพิสูจน์นั้นอยู่ในความรู้อันเห็นแก่ตัวของคู่ความฝ่ายใด ให้ภาระการพิสูจน์ในประเด็นดังกล่าวตกอยู่กับคู่ความฝ่ายนั้น อีกทั้งหากปรากฏว่ามีการฟ้องผู้ก่อให้เกิดมลพิษรายเดียวกันเป็นคดีสิ่งแวดล้อมโดยข้อเท็จจริงที่พิพาทเป็นอย่างเดียวกันและศาลในคดีก่อนได้วินิจฉัยไว้แล้ว ศาลในคดีหลังอาจสั่งให้ถือข้อเท็จจริงในประเด็นนั้นเป็นอันยุติเช่นเดียวกับคดีก่อนโดยไม่ต้องสืบพยานหลักฐานได้ เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 29 ที่กำหนดให้ข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับการผลิต การประกอบ การออกแบบ หรือส่วนผสมของสินค้า การให้บริการ หรือการดำเนินการใด ๆ ที่อยู่ในความรู้อันเห็นแก่ตัวของคู่ความที่เป็นฝ่ายประกอบธุรกิจ ให้ภาระการพิสูจน์ตกแก่คู่ความฝ่ายนั้น และตามมาตรา 30 ที่กำหนดให้ศาลในคดีหลังถือข้อเท็จจริงเป็นที่ยุติตามคดีก่อนได้ โดยไม่จำเป็นต้องสืบพยานใหม่ได้

4.5 ควรกำหนดให้การพิจารณาคดีเป็นไปในรูปแบบไต่สวน เช่นเดียวกับวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภคตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 34 ที่กำหนดให้ในการสืบพยานให้ศาลเป็นผู้ซักถาม คู่ความหรือทนายความจะถามพยานได้ต่อเมื่อได้รับอนุญาตจากศาล

4.6 ควรกำหนดให้ศาลมีอำนาจพิพากษาหรือสั่งเกินไปกว่าที่ปรากฏในคำฟ้อง หรือเกินคำขอบังคับได้ในกรณีที่ศาลเห็นสมควรเพื่อความยุติธรรมแก่คู่ความหรือเพื่อคุ้มครองประโยชน์สาธารณะ เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 39 ที่กำหนดให้กรณีที่จำนวนค่าเสียหายที่โจทก์เรียกร้องไม่ถูกต้อง หรือวิธีการบังคับตามคำขอของโจทก์ไม่เพียงพอต่อการแก้ไขเยียวยาความเสียหาย ศาลสามารถวินิจฉัยให้ถูกต้องได้แม้จะเกินกว่าที่ปรากฏในคำขอก็ตาม

4.7 ควรกำหนดให้ศาลมีอำนาจในการกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษในคดีสิ่งแวดล้อมได้ เพื่อเป็นมาตรการทางกฎหมายให้ผู้ก่อให้เกิดมลพิษตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่ตนก่อให้เกิดขึ้น และเป็นมาตรการในการย่ำเตือนแก่ผู้อื่นมิให้ถือเป็นเยี่ยงอย่าง เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551 มาตรา 42 ที่กำหนดให้ศาลมีอำนาจกำหนดค่าเสียหายเชิงลงโทษ เช่นเดียวกับสหรัฐอเมริกาที่ได้กำหนดหลักการนี้ไว้เป็นมาตรการลงโทษทางแพ่ง

4.8 ควรกำหนดให้ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมมีสิทธิอุทธรณ์ในปัญหาข้อเท็จจริงได้ โดยไม่มีข้อจำกัดในเรื่องของจำนวนทุนทรัพย์ในชั้นอุทธรณ์ โดยใช้หลักเกณฑ์อื่นในการจำกัดขอบเขตการอุทธรณ์ เช่นเดียวกับ เยอรมนีที่ได้ยกเลิกหลักการจำกัดในเรื่องจำนวนทุนทรัพย์ และหันไปใช้หลักเกณฑ์ว่าการอุทธรณ์นั้นมีโอกาสที่จะชนะคดีแทน

4.9 ควรกำหนดให้ในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม (Class Action) ในคดีสิ่งแวดล้อมนั้น องค์การเอกชนด้านสิ่งแวดล้อมหรือหน่วยงานของรัฐมีสิทธิและอำนาจในการเป็นโจทก์หรือผู้แทนคดีในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เพื่อเป็นการช่วยให้ผู้เสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมจำนวนมากหลายรายจากข้อเท็จจริงและหลักกฎหมายอย่างเดียวกันสามารถดำเนินคดีได้อย่างเป็นธรรม และป้องกันการเกิดการค่าความในการดำเนินคดีแบบกลุ่ม เพื่อให้สอดคล้องกับข้อเสนอแนะข้อ 4.2 ที่เสนอให้รัฐมีส่วนช่วยเหลือในการฟ้องคดีเนื่องจากโดยตัวของรัฐหรือองค์การเอกชนนั้นเองไม่เข้าเงื่อนไขหรือหลักเกณฑ์ในการเป็นโจทก์หรือผู้แทนคดีได้ จึงควรต้องมีการกำหนดอำนาจหน้าที่รับรองไว้เป็นการเฉพาะ

### บรรณานุกรม

- ธานีศ เกศพิทักษ์. (2551). **กฎหมายวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค ตามพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค พ.ศ. 2551**. กรุงเทพฯ : ยูเนี่ยน อุตสาหกรรมโอเรียต.
- วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล และสิริพันธ์ พลรบ. (2548). **หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 1**. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- วรรณชัย บุญบำรุง, ธนกร วรปรัชญากุล สิริพันธ์ พลรบ และเรวดี ขวัญทองยิ้ม. (2554). **หลักและทฤษฎีกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง เล่ม 2**. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- สุนีย์ มัลลิกะมาลย์. **การบังคับใช้กฎหมายสิ่งแวดล้อม (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพฯ : นิติธรรม.
- อำนาจ วงศ์บัณฑิต. (2545). **กฎหมายสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2547). **กฎหมายสิ่งแวดล้อม**. กรุงเทพฯ : วิญญูชน.
- เอื้อน ขุนแก้ว. (2558). **คำอธิบายกฎหมายวิธีพิจารณาความคดีผู้บริโภค**. กรุงเทพฯ : กรุงเทพมหานคร พิมพ์ครั้งที่ 1.
- คมวัชร เอียงอ่อง. (2551, มิถุนายน-กรกฎาคม). “การดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในประเทศสหรัฐอเมริกา” วารสารศาลยุติธรรมปริทัศน์, 2, 5. หน้า 68-89.
- พรณรงค์ ศรีตระกูล และเดชาธร เทวเดช. (2553, เมษายน). “ศาลสิ่งแวดล้อมและที่ดินประจำรัฐนิวเซาท์เวลส์” วารสารกฎหมายเปรียบเทียบศาลยุติธรรม. หน้า 176-191.
- สมลักษณ์ ยอดรัก และวาสนา บุญทรงสันติกุล. “การดำเนินคดีทางสิ่งแวดล้อมของรัฐนิวเซาท์เวลส์ ประเทศออสเตรเลีย : ศึกษากรณีของภาคเอกชนและประชาชน” วารสารกฎหมายเปรียบเทียบศาลยุติธรรม. หน้า 163-175.
- ชวัลกานต์ เกราะแก้ว. (2552). **มาตรการทางกฎหมายเกี่ยวกับการฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนในคดีเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ สาขานิติศาสตร์. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ปัญญา สุทธิบัติ. **การเรียกร้องค่าเสียหายในคดีสิ่งแวดล้อมศึกษาเฉพาะกรณีเอกชนเป็นผู้เสียหาย**. งานวิจัยหลักสูตรผู้บริหารกระบวนกรยุติธรรมระดับสูง. สำนักงานศาลยุติธรรม.



วราณูช ภูวรักษ์. (2555). ปัญหาการดำเนินคดีสิ่งแวดล้อมในศาลชั้นต้น. หลักสูตร “ผู้พิพากษา  
ผู้บริหารในศาลชั้นต้น” รุ่นที่10. สถาบันพัฒนาข้าราชการตุลาการศาลยุติธรรม.